

אבל בפחות, אף שיש הפסק נהר ביניהן בכל זאת הן מכירות את ריח העפר שבחורי עברו השני(113).

שנינו במשנה: רבי יהודה אומר: משדה האילן צד כדרכו, ומשדה הלבן צד שלא כדרכו.

תנו רבנן: כיצד צד כדרכו?

חופר גומא, ושם בה אוכל כדי שיתקבצו הרבה אישות או עכברים, ותולה בה מצודה, מלכודת, שבה נתפסים המזיקים.

כיצד צד שלא כדרכו?

נועץ שפוד במקום שמבחיץ שהם מצויים בו, וממעך אותם בדחיקת האדמה במקומם.

וכן מכה בקררם, ומרדד האדמה מתחתיה, והם כלים בלא צידה במלכדת. [ובר"ן פירש כן, וכתב שמתים כי אין להם כח להלך בעפר תיחוח] (114).

תניא, רבי שמעון בן אלעזר אומר: כשאמרו חכמים שצדין משדה לבן רק שלא כדרכו — לא אמרו שאסור לצוד כדרכו, אלא רק בשדה לבן הסמוכה לעיר, שאין גורמים נזק אלא לשדה זו.

אבל בשדה לבן הסמוכה לשדה האילן — מותר לצוד אפילו כדרכו, היות דחיישינן

אמר רב יומר בר שלמיה משמיה דאבוי: זה שאמרו אין מכירין ריח העפר, אינו בכל ענין, כי אם:

והוא, דקאי בתרי עברי דנהרא! שנמצאים הנמלים האחרות מעברו השני של נהר המפסיק ביניהם, ומפני הפסק המים אין מכירות בעפר של חור הנמלים שמהעבר השני, לפי שלא יכלו להגיע אליו.

והוא דליכא גשרא ודוקא שאין גשר על הנהר שיכולות לעבור עליו.

והוא דליכא אפילו גשר הנקרא "גמלא" שהוא גשר צר מאוד העשוי מנסר אחד.

והוא דליכא אפילו "מצרא", שהוא גשרון צר מגמלא, שאי אפשר לעבור עליו אלא בעזרת חבל הקשור משני צדדי הנהר, ומסתייעין בו להליכה.

אך אם יש אחד ממעברות אלו, מכירות נמלים שבעבר זה בריח עפר שבחורי הנמלים שבעבר הנהר השני.

ומבארין: עד כמה? מהו המרחק ביניהם, שמחמת המרחק מועיל הנהר בלא גשר לגרום לנמלים שבשני צדדיו שלא יכירו בריח עפר שבחורי העבר השני?

א-ז עד פרסה. מרחק שהוא לפחות פרסה.

אלו את אלו, הן חונקין אלו את אלו.

113. רש"י מפרש, שבתוך פרסה, אפילו כשיש נהר ואין גשר, מכירין אלו את אלו, וכל דברי הגמרא לעיל נאמרו חוץ לפרסה. אבל התוס' מפרשים להיפך, שחוץ לפרסה, אפילו כשיש גשר, אין מכירין [או אפילו כשאין נהר כלל, גם

כן אין מכירין].

114. רש"י מפרש, שעל ידי נעיצה זו, ממעך את האישות בתוך הקרקע. אבל הרש"ש דקדק מלשון הרמב"ם, שעל ידי נעיצה זו נעשה גומא בקרקע, ואח"כ תולה עליה המצודה. וכתב השפת אמת שכן משמע מלשון המשנה,

שמא יצאו המזיקים משדה הלבן ויחריבו את האילנות שבשדה האילן, ולהפסד מרובה התירו לצוד כדרכו⁽¹¹⁵⁾.

שנינו במתניתין: ומקרין את הפרצה במועד. ומבארין: כיצד מקריין?

רב יוסף אמר מותר לקרות רק בהוצא ענפי דקל, ובדפנא, ענפי עץ דפנה, ועושה הגדר מעץ הדפנה וקולעו בענפי דקל.

במתניתא תנא שמותר גם באופן דצר אבנים בצרור ומניחן אחת על חבירתה. ואינו טח בטיט, דאסור במלאכה במועד אלא כדי צורך שמירת גינתו מהפסד.

אמר רב חסדא: הא דתנן מקרין אבל אינו בונה כדרכו — לא שנו, אלא בכותל הגינה, שאינו חושש אלא שיכנסו בה, והגזק בה מועט, ולכן לא הותר לבנות בה קיר מעולה.

אבל כותל החצר שנפל, בונה תחתיו במועד קיר מעולה כדרכו. כי בחצר הוא חושש מפני כניסת גנבים שיגנבו ממונו, ובמקום הפסד מרובה התירו⁽¹¹⁶⁾.

לימא מסייע ליה לרב חסדא שכותל חצר שנפל בונה כדרכו מברייתא בתוספתא:

דתניא: כותל נטוי, הגוחה הנוטה לרשות הרבים — סותר אותו ובונה כותל חדש במקומו במועד, כדרכו מפני הסכנה.

וסלקא דעתין שבונה כדרכו משום שהוא כותל חצר.

ודחינן: התם, בכותל הגוחה, ההיתר לבנותו, הוא כדקתני טעמא, שחייב לסותרו מפני הסכנה, ולכן הותר לבנותו, שלא ימנע מלסותרו כדין.

שהנידון הוא [בין בשדה אילן ובין בשדה הלבן] לענין צידה.

115. הכלל העולה מכאן הוא, שכאשר הפסד הוא ברור, מותר לעשות המלאכה כדרכו, ואינו צריך לשנות מהרגלו בחול, אבל כשאין הפסד ודאי וברור, אזי צריך הוא לעשותה בשינוי.

וגירסת הרי"ף היא, "כשאמרו משדה הלבן כדרכו, לא אמרו אלא בשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן", וכן היתה גירסת הרמב"ם, ופסק [יו"ט ח ה] להחמיר, שבשדה הלבן הסמוכה לשדה האילן, לא יעשה אלא בשינוי, וכדעת רבי יהודה. ועוד נתחדש בדברי הרמב"ם, שבאינה סמוכה לשדה האילן, אינו עושה אפילו בשינוי. ומפני שהרמב"ם מפרש בדברי רבי שמעון בן אלעזר, "כשאמרו כדרכו וכו'", כלומר, שכל הנידון להתיר העמדת המצודה [כדרכו לחכמים,

ושלא כדרכו לרבי יהודה], אינו אלא בסמוכה לשדה אילן, אבל כשאינה סמוכה, אין היתר כלל בהעמדתה. ושתי דיעות אלו הובאו בשו"ע [תקלז יג], ויעויין שם בביאור הלכה.

116. כתבו התוס' בשם רבינו פרץ, דוקא כשהכותל מפריד בינו לרשות הרבים, שאז יש חשש גדול לגניבה, אבל כשהוא מפריד בין חצירו לחצר חבירו, לא הותר לו לעשות כדרכו, שאין בזה חשש כל כך של הפסד, ודינו כגינה. וכן פסק הרמ"א [תקמא]. והמשנה ברורה [ה] הוסיף, שכאשר שכנו חשוד על הגניבה, או שדר שם עכו"ם, מותר לו לבנות כדרכו.

ועל כל פנים נראה מסוגיא זו גם כן כמו שנתבאר בהערה הקודמת, שכאשר יש חשש ברור של הפסד, הותר לו לעשות כדרכו ובמעשה אומן, אבל כשהפסד אינו ברור, עושה

אך אין ראייה מכאן שגם כותל שנפל יכול לבנותו כדרכו⁽¹¹⁷⁾.

ואיכא דאמרי, תא שמע, משם ראייה שאסור לבנות כותל חצר שנפל כדרכו.

והכי דייקי: דוקא כותל הגוחה לרשות הרבים פותר ובונה כדרכו מפני הסכנה. ומשמע, מפני הסכנה — אין!

אבל שלא מפני הסכנה — לא הותר לבנותו כדרכו⁽¹¹⁸⁾.

לימא תהוי תיובתיה מתוספתא דכותל הגוחה, להא דרב חסדא, דאמר כותל חצר אפילו בלא סכנה, בונה כדרכו.

ודחינן: אמר לך רב חסדא: התם, בכותל הגוחה, גם פותר וגם בונה. ולכן הוצרך לטעמא מפני הסכנה.

אבל הכא, בבונה כותל חצר במועד, בונה ולא פותר. ואסור לסתרו במועד כדי לבנות. ורק אם נפל הותר לבנותו כדרכו מחשש

בשינוי.

118. בפשוטו סברת המקשן היא, שהוא היה סבור ש"מפני הסכנה" הוא נתינת טעם אף להיתר הבניה [שהתירו סופן משום תחילתן, כמבואר לקמן], ואילו לדברי רב חסדא, אף בלא חשש סכנה הותר לו לבנותו, ולפי דחית הגמרא, "מפני הסכנה" הוא טעם רק על היתר הסתירה. אולם הבית מאיר [תקמ] כתב לפרש [כביאור דעת המגן אברהם] באופן אחר, שמתחילה סברנו, כיון שהכותל מט ליפול, יש להתיר, לרב חסדא, אף לסתרו מפני חשש גנבים, ואילו התנא נקט "מפני הסכנה" שמשמעותו סכנת נפשות, ותירצה הגמרא, שרב חסדא לא התיר לעשות מפני חשש זה, אלא מלאכה אחת, ולא שתי מלאכות [וכמו שלמדנו גם כן לענין השקאת בית השלחין, שלא התירו לטרוח הרבה בדבר], ולכן, כאשר הכותל סתור, יכול לבנותו מפני הגנבים, אבל אין היתר לסתרו ולחזור ולבנותו, ורק משום חשש סכנת נפשות התירו שניהם [שהתירו סופן משום תחילתן]. ומכאן חידש המגן אברהם להלכה, שכותל הסמוך לרשות הרבים, אם אין סכנת נפשות, אסור לו לסתרו ולבנותו, שלא התירו לו עשית שתי מלאכות, וכנ"ל. ועיין נחלת דוד שדקדק מלשון תירוץ הגמרא כהמגן אברהם. ועיין הערה הבאה.

117. הריטב"א מבאר, שהגמרא היה סבור עתה, שמפני הסכנה אין לנו להתיר אלא את סתירת הכותל, שבוה יש סכנה להולכי דרכים, ולא את בנינו אח"כ, והברייתא שהתירה לבנותו שוב, על כרחך היא סוברת כרב חסדא המחלק בין גינה לחצר. ודחית הגמרא הוא, שמפני הסכנה יש לנו להתיר גם כן לבנותו, שאם לא כן יהיה נמנע מלכתחילה ולא יהרסנו, וכמו שנלמד לקמן בגמרא.

אבל בשיטה כתב, שהגמרא עתה סברה, שפירוש "מפני הסכנה" הוא, סכנת גנבים, ולא סכנת הולכי דרכים מפני המפולת. והנה, לפי ביאורו, יש לדקדק מלשון הברייתא כדעת רבינו פרץ הנ"ל, שהרי התנא נקט "הגוחה לרשות הרבים", ומשמע מכך, שכאשר עומד הכותל בין חצירו לחצר חבירו, אין בזה סכנת ממון להתיר לו לבנות כדרכו. אלא שהנימוקי יוסף הביא בשם הראב"ד, שאין גורסים בברייתא "רשות הרבים", שהרי הברייתא מתירה מפני סכנת מפולת [על כל פנים להחולקים על רב חסדא], והלא ישנה סכנת מפולת גם בכותל העומד בין שתי חצירות, וכן נפסק בשו"ע [שם].

הפסד גדול.

דקתני בה בסיפא: ובשביעית בונה כדרכו.

ויש לדון: בכותל **היבא** מיירי?

אילימא בכותל **דחצר**, וכי **צריבא למימר** שמותר לבנותו בשביעית? הא אין בו כל תועלת לעבודת קרקע או לפירות, ומה עניינו לאיסור שביעית!

אלא, לאו, בכותל **דגינה**, שבה גדלים פירות וירקות, וחידוש המשנה הוא **דאף על גב דמיחזי כמאן דעביד נטירותא לפירי**, ויאסר, דצריך להפקירן, קא משמע לן מתניתין דשרי לקרות אותה מפני הפסד השדה⁽¹²⁰⁾.

ומקשינן: **התם נמי**, בכותל הגוחה, ליסתור **ולא ליבני!** שהרי רק משום סכנה סותרו, ואין הבנין נצרך להציל מסכנה⁽¹¹⁹⁾.

ומתריצין: **אם כן** לא יתירו לבנות תיכף מחדש – **מימנע ולא פותר**, והוי סכנה. ולכן גם הבנין הוא נעשה בעקיפין לצורך סילוק הסכנה.

אמר רב אשי: מתניתין משנתנו נמי דיקא כרב חסדא, שיש חילוק במועד בין כותל גינה לכותל חצר.

מפני תיקון העולם. וביאר בדרך אמונה [שמיטה ב יד], שבאמת מצות הפקר של שנה השביעית נאמר לענין הפירות בלבד, אבל האילנות אינם הפקר כלל, וכמו כן הקרקע אינה הפקר, ורק שהתירה התורה להלך בתוך שדהו לצורך לקיטת הפירות [יעויין בבא מציעא י ב], ומעיקר דין תורה, כשאין חשש של אנשים שאינם מהוגנים, היה הדין נותן שיהיה פרוץ פרצות בגדר שדהו, כדי שיהיו הפירות הפקר לכל דורש, אלא שלאחר זמן, באו אנשים שאינם מהוגנים ונהגו הפקר אף באילנות עצמם ובקרקע, לכן תיקנו חכמים, שיהיה מותר לבעל הבית לגדור השדה, באופן שרק הפירות יהיו מופקרין לכל.

והרמב"ם [שמיטה שם] כתב, שאין מותר לבנות כותל לגינתו בשביעית, אלא כשהכותל מפריד בין גינתו לרשות הרבים, אבל כשהוא מפריד בינו לחבירו, אסור. והשיג עליו **הראב"ד** [שם יג] ממה שלמדנו במשנתנו, שבשביעית בונה כדרכו. והר"י קורקוס נתן שני טעמים לדינו של הרמב"ם: א. הוא נראה כשמר פירות שדהו. ב. הוא נראה כעודר, שהרי צריך הוא לחפור בקרקע עבור בנין הגדר, אבל כשהוא סמוך לרשות הרבים אין בזה מראית העין,

119. מדברי הריטב"א מבואר, שכל קושית הגמרא היא רק אם נחלוק על רב חסדא, ונסבור שגם בכותל חצר אסור לבנות כדרכו, אבל לדעת רב חסדא, שהתיר בנין הכותל בחצר, מפני הגנבים, אפשר לפרש הברייתא כפשוטה, שהותרה הבניה בחצר מפני הגנבים, וכן דקדק **השער הציון** [ו]. אבל לפי דעת **המגן אברהם הנ"ל**, מתפרשת קושית הגמרא לדעת הכל, שהרי אף לרב חסדא לא התרנו אלא מלאכה אחת מפני חשש גניבה, ואילו בברייתא התרנו בנין וסתירה.

120. רש"י בכת"י כתב לפרש בשני פנים: א. עצם פעולת השמירה של פירות מחוברים, היה אפשר להחשיבה כעבודת קרקע, ותהיה אסורה מדרכנן כדין שאר תולדות שאסרו בשביעית. ב. מאחר שמדין תורה אסור לשמור פירות שביעית לעצמו, אלא צריך הוא להפקירם, על כן, כשמתקן הפירצה שבגינתו, נראה דבר זה כשומר הפירות לעצמו.

והנימוקי יוסף הביא מהמכילתא, שמעיקר דין תורה היה אדם צריך לפרוץ פרצות בשדהו בשביעית, אלא אמרו חכמים שאין עושין כן,

שמע מינה כרב חסדא, שכותל גינה שעוסקת בו המשנה רק מקריין אותו, וכותל חצר שנפל בונה כדרכו במועד.

מתניתין:

רבי מאיר אומר: רואין הכהנים את הנגעים במועד. ואומרים לנגוע את דינו אך רק אם דינו להקל, שרואה הכהן שהוא טהור, אז יאמר לו טהור אתה⁽¹²¹⁾.

אבל לא להחמיר, שאם רואה הכהן שהוא טמא, לא יטמאנו על ידי שיאמר לו "טמא אתה", לפי שמצטער הנגוע בכך, ורחמנא אמר "ושמחת בחגך".

וחכמים חולקים ואומרים: אין רואים נגע במועד לא להקל ולא להחמיר.

וטעמם מבואר בגמרא.

גמרא:

תניא, רבי מאיר אומר: רואין את הנגעים להקל, אבל לא להחמיר.

רבי יוסי אומר: לא להקל ולא להחמיר.

והטעם: שאם אתה נזקק לו להקל, נזקק לו אף להחמיר. כי היות שרואהו הכהן, אומר הוא לו מה דינו בין טמא ובין טהור, לפי שאין הכהן רשאי לשתוק ולא לטמא את מי שראה את נגעו כנגע טמא⁽¹²²⁾.

אמר רבי: נראין לי דברי רבי מאיר במצורע מוסגר, שרואין.

ונראין דברי רבי יוסי במצורע מוחלט, שלא יראנו.

כי אם יאמר לו שהוא טהור, הוא אוסרו מעתה בתשמיש, שהיה מותר בו בימי חלוטו, ומצטער בזה [ובגמרא יבואר].

אך אם יאמר לו שהוא טמא לא יצערנו, לפי שהוא נשאר במצבו הקודם.

ובזה סובר רבי מאיר שיכול לומר לו בין טמא ובין טהור, היות וסבר רבי מאיר שעדיף לו למצורע את חברת העולם יותר מאשר אשתו.

אמר רבא: ⁽¹²³⁾ התנאים שבמשנתו לא דברו בטהור שחושש לנגע חדש, ובא לכהן, כי בו כולי עלמא לא פליגי דלא חזו ליה. כי אף אם יטהרנו לא ישמחנו, כי לא יוציאנו מטומאה

122. לפי פשוטו, חכמים שנזכרו במשנתנו הם רבי יוסי. ובהערה 144 יבואר דעת הרמב"ם, כי יתכן שהם שתי דיעות חלוקות.

123. כלל הסוגיא לפירוש רש"י. שהמוסגר אסור בתשמיש המיטה כל ימי הסגרו, אבל אינו משתלח חוץ לשלש מחנות, ובמוחלט הוא להיפך, שהוא מותר בתשמיש ומשתלח חוץ לשלש מחנות, ובשבעת ימי ספירו [שסופר שבעה ימים לאחר שנרפא הנגע וטיהרו הכהן

הואיל ואין רגילות לזרוע סמוך לרשות הרבים. ולפי טעם א' צריך לומר, שלא התירו כאן בגמרא, אלא כשיש חשש הפסד על ידי הפירצה.

121. ודוקא בחול המועד, אבל ביום טוב עצמו, אין רואין אפילו להקל, שראית הנגע נחשבת כעשית דין, שאסורה משום שבות בשבת ויום טוב. כן כתב החזו"ן איש [נגעים ד יז] על פי המשנה בנגעים [א ד].

לטהרה, כאשר עוד לא חלה עליו כל טומאה לפני שקבע הכהן שהוא נגוע (124).

ומאידך, מצורע שכבר מוסגר בהסגר ראשון, דבולי עלמא לא פליגי דחזי ליה (125).

שהרי אם יטהרנו ישמח כשיוצא מהסגרו.

ואף אם יטמאנו, לא מטמאנו יותר ממצבו כעת, שהרי מעתה הוא רק יהיה מוסגר בהסגר שני, ועדין לא יהיה מוחלט.

כי פליגי במצורע המוסגר בהסגר שני, שאם ז-ב יטמאנו יצטער, שהרי נהיה מוחלט, והיא טומאה חמורה ממוסגר.

אבל אם כן אין שום תועלת בראיה זו, שהרי קודם ראיתו גם כן היה טהור. והוסיף המשנה למלך [יו"ט ז טז], שיתכן אף לאסור הראיה לרבי מאיר, שהרי על ידי שישתוק, יהיה לישראל צער מכך, שהוא מביין משתיקתו, שנגע צרעת בו, אף על פי שעדיין אינו מטמאו עד אחר המועד. אולם מדברי התוספות בשם ר"י מוכח בעליל, שאינו גורס כן בדברי רבא, וכפי שיבואר בהערה הבאה.

125. ביארו התוס' בשם רש"י, שאם יראה הכהן בסוף שבוע ראשון שהנגע נטהר, ודאי יש לו שמחה במה שמטהרו, ואפילו אם יעמוד הנגע בעיניו, ויצטרך להסגירו שנית, מכל מקום אין בזה תוספת צער עבורו, שהרי קודם לכן גם כן היה מוסגר.

והקשו התוס', הלא ישנה גם כן אפשרות שילדו אז בנגע סימני טומאה חדשים, שער לבן או מחיה או פסיון, ואז יהיה חייב לטמאותו לדעת רבי יוסי, שהרי לדעתו אסור לכהן לשתוק כשרואה נגע טמא, ומפני זה היה עליו לאסור ראית הנגע בסוף הסגר ראשון, וכמו שהוא אוסר לראותו בסוף שבוע שני, מטעם זה, כמבואר לקמן.

והמשנה למלך יישוב, שבאמת אין אנו צריכים לחשוש שמא יתחדשו בו סימני טומאה שלא היו בו עד עתה, וראית הכהן בסוף ההסגר נצרכת כדי לדעת האם אכן הנגע עמד בעיניו ולא נשתנה ממה שהיה קודם לכן, ובזה יש חילוק בין סוף הסגר ראשון לסוף הסגר שני,

בשתי צפרים וכו'] הרי הוא שוה למוסגר בשני הדינים הנ"ל. והנה, לדעת רבי מאיר, שילוחו מן המחנות, שהוא מרוחק מלבוא בחברת אנשים, נחשב יותר חומרא מאשר איסורו באשתו, וכלשון הגמרא לקמן "צוותא דעלמא עדיפא ליה" [אף על פי שאיסורו באשתו גם כן נחשב לחומרא לרבי מאיר, וכפי שנלמד לקמן], ולדעת רבי יוסי, הדבר ספק איזה מהם נחשב יותר חומרא מחבירו, האם שילוחו מהמחנות, או איסורו באשתו. עוד נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי, שלדעת רבי מאיר, כשרואה הכהן ברגל שהנגע טמא, מותר לו לשתוק, ואז אינו נעשה טמא, שטומאת נגעים אינה חלה מאליה, אלא תלויה היא בדיבורו של הכהן, אבל לדעת רבי יוסי, אסור לו לשתוק, אלא מחוייב הוא לטמאותו, ולמד כן מלשון הכתוב "לטהרו או לטמאו", הרי שהוא צריך לבחור באחד משתי האפשרויות שנוכרו כאן. ובהערה 126 יבואר דעת התוס' בסוגיתנו.

124. כן היא גירסת הספרים שלפנינו. ופירושו לדעת רש"י, שלרבי יוסי ודאי אסור לו לראותו, שהרי אם ימצא טמא, יהיה מחוייב להסגירו, ונמצא מצער במועד, שהרי נאסר אז באשתו. והוא הדין לרבי מאיר, שאין לו להסגירו ברגל, אף על פי שאינו משתלח חוץ לשלש מחנות בימי הסגירו, ולדעתו, שילוחו חוץ לשלש מחנות נחשב חומרא יותר מאיסורו באשתו, מכל מקום איסורו באשתו אף הוא נחשב כצער. ואמנם יכול הוא לשתוק ולא לטמאותו, לדעתו,